

راهنمای مرور نظام‌مند برای کتابداران

مارگارت جی. فاستر

سارا تی. جوول

ترجمه

دکتر محمدرضا هاشمیان

ابوالفضل طاهری

ویراسته

دکتر فیروزه زارع فراشندی

راهنمای مرور نظام‌مند برای کتابداران [ویراستاران] مارگارت جی. فاستر و سارا تی. جوول؛ ترجمهٔ محمدرضا هاشمیان و ابوالفضل طاهری.

ویراستهٔ فیروزه زارع فراشبندی

تهران: نشر کتابدار، ۱۴۰۰

۲۵۰ ص. جدول (مجموعه کتابدار: ۴۳۴)

عنوان اصلی: Assembling the pieces of a systematic review: a guide for librarians

۱. مرور سیستماتیک ۲. کتابخانه‌های پزشکی - خدمات مرجع

۳. کتابخانه‌های پزشکی - بازاریابی

الف. فاستر، مارگارت ج. ۱۹۷۳ - ب. ب. جونل، سارا تی ۱۹۸۱ - م. ویراستار

پ. هاشمیان، محمدرضا، ۱۳۵۴ - ، مترجم ت. طاهری، ابوالفضل، ۱۳۶۸ - ، مترجم

ث. زارع، فواشبنندی، فیروزه، ۱۳۵۰ - ، ویراستار

رده کنگره: ۴/۸۵۲ R یده دیوبی: ۶۱۰/۷۲

شماره کتابشناسی ملی: ۸۷۷۵۵۹۵

www.nashreketabdar.ir

nashreketabdar@gmail.com

راهنمای مرور نظام‌مند برای کتابداران

مارگارت جی. فاستر و سارا تی. جوول

ترجمهٔ دکتر محمدرضا هاشمیان و ابوالفضل طاهری

ویراستهٔ دکتر فیروزه زارع فراشبندی

طرح جلد و صفحه‌آرا: محمدرضا خشک‌دامن

چاپ اول، ۱۴۰۰، مجموعه کتابدار، ۴۳۴

شمارگان: ۵۰۰ نسخه، ۸۰ هزار تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۴۱-۲۶۲-۱

۶۶۴۱۵۵۶۴ و ۶۶۴۱۵۵۶۱

فهرست مطالب

۱۳	پیش‌گفتار
۱۴	سازماندهی و محتوای کتاب
۱۴	مخاطبان و کاربردهای کتاب

فصل اول

۱۷	مقدمه‌ای بر مرور نظام‌مند
۱۷	اهداف فصل
۱۷	نگاه اجمالی
۱۸	شرح دو مورد همه‌گیرشناسی
۲۰	تاریخچه و سازمان‌های مرتبط با مرورهای نظام‌مند
۲۲	تعریف مرور نظام‌مند
۲۲	مرورهای تقلی
۲۴	مرورهای نظام‌مند
۲۵	سایر مرورها
۲۶	مراحل فرایند مرور (PIECES)
۲۶	برنامه‌ریزی (فصل‌های ۲، ۳ و ۴)
۲۷	شناسایی (فصل‌های ۵، ۶ و ۷)
۲۷	ارزیابی (فصل ۸)
۲۷	جمع‌آوری و ترکیب داده‌ها (فصل ۹)
۲۸	خلاصه‌سازی (فصل ۱۰)
۲۸	کتابداران در کجای پازل مرور نظام‌مند می‌توانند ایفای نقش کنند؟
۲۹	نتیجه‌گیری

فصل دوم

۳۳	تصویر کلی از جستجو، ارزیابی و کاربرد مرور نظام‌مند در حوزه‌های مختلف
۳۳	اهداف فصل

۲۳	نگاه اجمالی
۲۵	پزشکی
۲۷	آموزش
۲۷	مهندسی نرم‌افزار
۲۸	محیط زیست
۲۹	کسپاورزی و دامپزشکی
۴۰	جستجو مرورهای نظام‌مند
۴۱	مرورهای نظام‌مند را کجا باید جستجو کرد؟
۴۲	رجیستری پروتکل‌ها / مراکز ثبت پروتکل‌ها
۴۳	تولیدکنندگان مرور نظام‌مند
۴۴	پایگاه‌های کتابشناختی
۴۴	سایر پایگاه‌های مرور نظام‌مند
۴۵	ارزیابی مرورهای نظام‌مند
۴۶	ابزارهای ارزیابی نقدپذیری
۴۸	بکارگیری مرورهای نظام‌مند برای تصمیم‌گیری و بهبود عملکرد
۴۹	دلایل ارائه خدمات کتابخانه‌ای

فصل سوم

برنامه‌ریزی انجام مرور نظام‌مند: بخش اول: مصاحبه مرجع ۵۳

۵۳	اهداف
۵۳	نگاه اجمالی
۵۴	اولین جلسه ملاقات
۵۶	توافق برسر تعریف مرور نظام‌مند
۵۷	امکان‌سنجی پرسش
۵۸	هدف مرور
۵۸	سؤالات مرور
۵۸	انواع سؤالات
۵۹	طرح‌ریزی سؤالات
۵۹	مقایسه چارچوب‌ها
۶۱	معیارهای انتخاب
۶۱	انجام جستجو برای شناسایی نمونه مطالعات
۶۱	مرورهای مشابه

۶۲	تعیین نهایی امکان‌سنجی
۶۴	سایر موضوعات برای بحث با کاربران
۶۴	مدیریت داده و پروژه
۶۴	استانداردها
۶۵	نقش کتابداران
۶۵	نتیجه‌گیری

فصل چهارم

۷۳	برنامه‌ریزی انجام مرور نظام‌مند: بخش دوم: پویایی تیم و مدیریت داده‌ها
----	---

۷۳	اهداف
۷۳	مدیریت پروژه و زمان
۷۵	مرور اجمالی
۷۶	تعریف مدیریت داده
۷۶	راهنماها و راهبردهای مدیریت داده
۷۸	چه اطلاعاتی باید جمع‌آوری شود؟
۷۹	از کجا آغاز شود؟
۸۰	ارتباطات تیمی و مدیریت داده
۸۱	نقش‌های تیم و مدیریت داده
۸۲	متخصص محتوا یا بالینی
۸۲	متخصصان طرح پژوهش و روش‌شناسی
۸۳	کتابدار یا متخصصان جستجو
۸۳	متخصص آمار
۸۳	متخصص مدیریت داده
۸۴	ذینفعان و مشتریان
۸۴	تعریف نقش‌های کتابداران
۸۶	نرم‌افزارهای مدیریت مرور نظام‌مند
۸۷	ارزیابی نرم‌افزارهای مرور نظام‌مند
۹۰	مجوز دسترسی و استفاده از نرم‌افزار
۹۰	خدمات فنی و پشتیبانی کاربران
۹۲	نتیجه‌گیری

فصل پنجم

شناسایی مطالعات: بخش اول: جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی..... ۹۵

اهداف.....	۹۵
مرور اجمالی.....	۹۵
انتخاب پایگاه‌های اطلاعاتی.....	۹۷
طراحی استراتژی جستجو.....	۱۰۱
ترجمه پرسش پژوهش به یک طرح جستجو.....	۱۰۲
عملگرهای بولی.....	۱۰۴
جمع‌آوری وارگان.....	۱۰۵
وارگان کنترل‌شده.....	۱۰۶
تقسیم‌های فرعی.....	۱۰۷
زبان طبیعی.....	۱۰۸
کوتاه‌سازی و wildcards.....	۱۰۹
عملگرهای همجواری.....	۱۰۹
محدودسازی و اعمال فیلترها.....	۱۱۰
سازگاری میان پایگاه‌های اطلاعاتی.....	۱۱۱
ساختار خطی در برابر ساختار عبارتی.....	۱۱۳
نتیجه‌گیری.....	۱۱۵

فصل ششم

شناسایی مطالعات: بخش دوم: فراتر از جستجوی پایگاه‌های اطلاعاتی..... ۱۱۷

اهداف.....	۱۱۷
مرور اجمالی.....	۱۱۷
سوگیری انتشار.....	۱۱۸
متون خاکستری.....	۱۱۹
مجموعه مقالات کنفرانس‌ها.....	۱۱۹
مراکز ثبت پژوهش‌ها.....	۱۲۱
کارآزمایی‌های بالینی.....	۱۲۳
پایان‌نامه‌ها/ رساله‌های دکترا.....	۱۲۳
جستجوی سایت‌های سازمان‌های تخصصی از طریق ویژگی جستجوی گوگل.....	۱۲۴
پایگاه‌های متون خاکستری.....	۱۲۶

۱۲۷.....	سازمان‌های بین‌المللی و دولتی
۱۲۸.....	انواع دیگر جستجو
۱۲۸.....	جستجوی دستی
۱۲۸.....	جستجوی منابع مورد استناد
۱۲۹.....	تبلیغ برای مطالعات / ارتباط با نویسندگان مطالعات
۱۲۹.....	گام‌های بعدی در فرآیند جستجو
۱۲۹.....	پس از جستجو
۱۳۰.....	ارزیابی جستجو
۱۳۱.....	زمان توقف جستجوها
۱۳۲.....	نتیجه‌گیری

فصل هفتم

۱۳۵.....	شناسایی مطالعات: بخش سوم: مطالعات موردی
۱۳۵.....	اهداف
۱۳۵.....	مرور اجمالی
۱۳۶.....	مطالعه موردی ۱: اثربخشی مداخلات در حوزه دامپزشکی
۱۳۸.....	مطالعه موردی ۲: پرسش شایع در حوزه دندانپزشکی
۱۴۱.....	مطالعه موردی ۳: پرسش کیفیت تجربه در حوزه پرستاری
۱۴۴.....	مطالعه موردی ۴: پرسش مربوط به نظریه در حوزه آموزش پزشکی
۱۴۶.....	مطالعه موردی ۵: پرسش‌های اقتصادی در حوزه مهندسی
۱۴۸.....	مطالعه موردی ۶: پرسش در مورد خطر یا مراقبت در حوزه بهداشت عمومی
۱۵۰.....	مطالعه موردی ۷: پرسش سیاستگذاری در حوزه کشاورزی
۱۵۳.....	مطالعه موردی ۸: عوارض جانبی در حوزه داروسازی
۱۵۵.....	مطالعه موردی ۹: پرسش تشخیصی در حوزه آموزش

فصل هشتم

۱۵۹.....	ارزیابی؛ انتخاب و ارزیابی نقادانه مطالعات
۱۵۹.....	اهداف
۱۵۹.....	مرور اجمالی
۱۶۰.....	انتخاب مطالعات برای ورود
۱۶۰.....	غریبال‌گری عنوان و چکیده

۱۶۲	بررسی متن کامل مقالات
۱۶۳	اندازه‌گیری میزان توافق در انتخاب
۱۶۴	شناسایی و انتخاب مطالعات از انتشارات مختلف
۱۶۴	مستندسازی
۱۶۵	ارزیابی نقادانه
۱۶۷	ابزارهای ارزیابی نقادانه
۱۶۹	ارزیابی مطالعات تصادفی‌شده
۱۷۱	ارزیابی مطالعات مشاهده‌ای
۱۷۵	ارزیابی مطالعات مقطعی
۱۷۵	همکاری کتابدار در ارزیابی نقادانه
۱۷۷	نتیجه‌گیری
۱۷۸	ضمیمه: ابزارهای انتخاب و ارزیابی نقادانه

فصل نهم

۱۸۳	جمع‌آوری و ترکیب داده‌های مطالعه و گزارش یافته‌ها
۱۸۳	اهداف
۱۸۳	مرور اجمالی
۱۸۴	گام ۱: انتخاب انواع شیوه‌های ترکیب
۱۸۶	روش‌های ترکیب کیفی
۱۸۶	ترکیب روایتی (نقلی)
۱۸۷	تحلیل کیفی مطالعات کیفی
۱۸۸	روش‌های ترکیب کمی
۱۸۹	فنون ترکیب به شیوه‌های یکپارچه کمی و کیفی
۱۹۰	گام ۲: عناصر داده‌ای
۱۹۰	تهیه فهرست و گروه‌بندی عناصر داده‌ای
۱۹۱	برای هر نوع عنصر داده‌ای، شیوه مناسب جمع‌آوری داده را مشخص کنید
۱۹۲	ترسیم اولیه جداول و تصاویر از داده‌های شواهد
۱۹۲	گام ۳: ایجاد روش‌های جمع‌آوری داده
۱۹۲	انتخاب کدگذاران و برنامه‌ریزی برای برطرف کردن اختلاف نظر میان آنها
۱۹۳	داده‌های گم شده یا مبهم
۱۹۳	انتخاب یک ابزار
۱۹۴	گام ۴: ایجاد فرم و جمع‌آوری داده‌ها

۱۹۴	ایجاد فرم و آموزش به کدگذاران
۱۹۵	جمع‌آوری داده‌ها
۱۹۵	گام ۵: ترکیب و ارائه یافته‌ها
۱۹۹	نتیجه‌گیری

فصل دهم

۲۰۱	خلاصه‌سازی؛ نگارش پروتکل و گزارش مرور
-----	---------------------------------------

۲۰۱	اهداف
۲۰۱	مرور اجمالی
۲۰۳	تاریخچه راهنماهای گزارش‌دهی
۲۰۵	سایر راهنماهای گزارش‌دهی
۲۰۶	کتابداران و استانداردهای گزارش‌دهی
۲۰۸	مرورهای نظام‌مند و راهنماهای گزارش‌دهی
۲۰۸	اجرا در مقابل گزارش‌دهی
۲۰۹	مستندات گزارش‌دهی ایجاد شده برای مرور نظام‌مند
۲۰۹	پریسما؛ آیت‌های اصلی مرورهای مرورهای نظام‌مند و فراتحلیل‌ها

فصل یازدهم

۲۱۵	هنر حل بازل؛ خدمات مرور نظام‌مند
-----	----------------------------------

۲۱۵	اهداف
۲۱۵	مرور اجمالی
۲۱۶	نقش کتابداران
۲۱۶	نقش‌های بالقوه
۲۱۹	شایستگی‌ها
۲۲۱	نویندگی
۲۲۲	انواع مدل‌های خدمات
۲۲۲	مدل تیمی
۲۲۳	مدل‌های چند لایه
۲۲۴	مطالعات موردی
۲۲۶	برنامه‌ریزی خدمات
۲۲۷	چه منابع و مسائلی را باید در نظر گرفت
۲۲۹	مستندسازی

۲۳۱.....	بازاریابی خدمات مرور نظام‌مند
۲۳۳.....	راهنماهای کتابخانه یا راهنماهای وبسایت
۲۳۳.....	نمونه‌ای از وبسایت‌ها
۲۳۴.....	جلسات آموزشی
۲۳۵.....	نتیجه‌گیری

فصل دوازدهم

۲۳۷.....	آخرین قطعه پازل؛ کتابداری و مرورهای نظام‌مند
۲۳۷.....	اهداف
۲۳۷.....	مرور اجمالی
۲۳۷.....	تقابل کتابداران و مرورهای نظام‌مند
۲۳۸.....	سازمان‌های تخصصی کتابداری و اطلاع‌رسانی
۲۳۹.....	خدمات در کتابخانه‌ها: رسیدگی به چالش انجام مرورهای نظام‌مند
۲۴۰.....	پیشرفت‌های ابزار و منابع مرورهای نظام‌مند
۲۴۰.....	فیلترهای جستجو
۲۴۱.....	خودکارسازی
۲۴۲.....	توزیع کردن و بکاربردن مرورهای نظام‌مند
۲۴۳.....	روزآمد کردن مرورها
۲۴۴.....	مرورهای نظام‌مند زنده
۲۴۴.....	کاربرد مرورهای نظام‌مند در کتابداری و اطلاع‌رسانی
۲۴۷.....	نتیجه‌گیری

۲۴۹.....	پیوست: خدمات مرور نظام‌مند کتابخانه علوم بهداشتی دانشگاه راجرز
----------	--

پیش گفتار

مرورهای نظام‌مند در بسیاری از رشته‌ها از جمله پزشکی، بهداشت عمومی، و آموزش، نقش مهمی ایفا می‌کنند. مرورها قادر به آگاهی‌رسانی در مورد سیاست‌ها، تغییر عملکردها و سازماندهی شواهد هستند (McKibbin 2006). دکتر بن گلدکیر در پیشگفتار کتاب آزمایش درمان‌ها می‌نویسد: مفهوم مرور نظام‌مند یکی از مهمترین نوآوری‌های پزشکی در طول ۳۰ سال گذشته است (Evans, Thornton, and Chalmers 2011). روش پژوهش مرورهای نظام‌مند که از روش‌های شفاف و روشن برای شناسایی، ارزیابی و ترکیب یافته‌های مربوطه استفاده می‌کند، به خط مقدم پژوهش‌های پزشکی تبدیل شده است و در بالای هرم کیفیت شواهد قرار دارد (Mulrow and Cook 1998). در حوزه آموزش نیز که گام‌های بزرگی برای تدوین استانداردها برداشته شده است، از فرایندهای مرور نظام‌مند استفاده می‌شود (Institute of Education Sciences 2008). فعالان حوزه پزشکی که با زندگی مردم سروکار دارند و حوزه آموزش که با آینده مردم سروکار دارد، لازم است برای تصمیم‌گیری صحیح به بهترین شواهد در مورد اثربخشی شیوه‌های خاص دسترسی داشته باشند. با توجه به اینکه انتشار مرورهای نظام‌مند به طور پیوسته در حال افزایش است، نویسندگان این مرورها نیازمند خدمات جستجوی تخصصی هستند. نتایج پژوهش‌گور نشان داد که بسیاری از سازمان‌ها از جمله مؤسسه کاکرین، مؤسسه کمپبل و آکادمی ملی علوم، مهندسی و پزشکی، توصیه می‌کنند که خدمات جستجوی تخصصی توسط کتابداران انجام شود (Gore and Jones 2015). چندین کتابخانه پزشکی بخش خدمات مرورهای نظام‌مند را راه‌اندازی کرده‌اند، که این کار شروعی برای مطرح شدن است، هرچند در سایر رشته‌ها هنوز گسترش نیافته است. تجارب کتابدارانی که در تدوین این کتاب همکاری داشته‌اند، برای کسانی مناسب است که قصد ایجاد خدمات مرور نظام‌مند را دارند یا می‌خواهند که خدمات موجودشان را توسعه دهند.

سازماندهی و محتوای کتاب

این کتاب بر اساس گام‌های مرور، تدوین و سازماندهی شده است. همچنین چند فصل مقدماتی در مورد کلیات مرورها و چند فصل در انتهای کتاب درباره چگونگی اجرای خدمات مرور نظام‌مند و ارتباط بین کتابداری و مرور نظام‌مند، وجود دارد. هر فصل توسط یک متخصص در همان حوزه نوشته شده است. هر یک از گام‌های فرایند مرور نظام‌مند (شامل برنامه‌ریزی مرور، شناسایی مطالعات، ارزیابی مطالعات، جمع‌آوری و ترکیب داده‌ها، توصیف نتایج، تدوین گزارش مرور) با تأکید بر نقش‌های اطلاعاتی نوشته شده‌اند. بسیاری از گام‌های مرور نظام‌مند به طور عمیق در این کتاب مورد بحث قرار نگرفته‌اند، چرا که جزئیات در راهنماها و منابع دیگر وجود دارد. با این وجود، فرایندهایی که بیشتر به کتابداری مرتبط می‌شوند مانند تعریف پرسش پژوهش و جستجو به طور کامل توصیف شده‌اند.

مخاطبان و کاربردهای کتاب

این کتاب برای کتابدارانی مناسب است که علاقمند به ارائه خدمات مشاوره‌ای به پژوهشگران در خصوص انجام مرورهای نظام‌مند هستند و یا تمایل دارند که خودشان یک مطالعه مروری انجام دهند و یا کتابخانه‌هایی که قصد دارند بخش خدمات مرور نظام‌مند را تأسیس کنند و یا بخش‌های موجود را ارتقاء دهند.

کاربردهای این کتاب شامل: آموزش کتابدارانی است که به تازگی قصد انجام خدمات مرور نظام‌مند را دارند، کسانی که می‌خواهند خدمات مرور نظام‌مند راه‌اندازی کنند، کسانی که قصد دارند برای خدمات موجود خود پروتکل تدوین نمایند، و همچنین به عنوان مرجعی برای کسانی که در حال اجرای مطالعات مروری یا اجرای خدمات مرور نظام‌مند هستند.

انجام جستجو برای مرور نظام‌مند، مستلزم داشتن تخصص در کار جستجو است و کسی که می‌خواهد این کار را انجام دهد باید با کل فرایند مرور نظام‌مند آشنا باشد. تسلط بر فرایند مرور نظام‌مند نیازمند زمان و تمرین زیاد است. شرکت در کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی می‌تواند در شناسایی مرور نظام‌مند مفید باشد، اما لازم است تا این آموخته‌ها در عمل نیز به کار برده شود. مرور نظام‌مند یک فرایند پیچیده است و نیازمند آگاهی از آخرین استانداردها، بهترین عملکردها، و روش‌هاست.

مشارکت در مرورهای نظام‌مند فرصت جدیدی برای کتابداران است تا بتوانند به

عنوان همکار پژوهشی با تیم مرور کار کنند. اکنون زمانی هیجان‌انگیز برای کتابدار بودن است، ما از خوانندگان این کتاب و همکاران کتابدار می‌خواهیم که برای گسترش نقش کتابداران از طریق شرکت فعال در این عرصه رقابتی جدید، خود را به چالش بکشند.

References

Evans, L., H. Thornton, and I. Chalmers. 2011. *Testing Treatments*. London: Pinter and Martin.

Gore, G. C., and J. Jones. 2015. "Systematic reviews and librarians: A primer for managers." *Canadian Journal of Library and Information Practice and Research* 10 (1).

Institute of Education Sciences (U.S.). 2008. *What works clearinghouse: procedures and standards handbook*. Version 2.0. Washington, DC: U.S. Department of Education, Institute of Education Sciences.

McKibbon, K. A. 2006. "Systematic reviews and librarians." *Library Trends* 55 (1): 202-15.

Mulrow, C. D., and D. Cook. 1998. *Systematic reviews: synthesis of best evidence for health care decisions*. Philadelphia, PA: American College of Physicians.